

УДК: 004.9 130.2:316.77:008](477)

Галина Лукаш д-р філол. наук, професор,

Руслан Поплавко, магістр

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

МЕТАМОДЕРНІСТСЬКІ УТОПІЇ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ

Анотація. Мета дослідження полягає в аналізі та осмисленні метамодерністських утопічних концептів, що формуються в умовах цифрової епохи, та їх впливу на інформаційну культуру України. Автори переконані, що метамодерністські ідеї, які поєднують іронію постмодернізму з прагненням до автентичності та емоційної глибини, проявляються у вітчизняному культурному просторі через цифрові технології, медіа та комунікаційні практики. Детальну увагу приділено тому, як ці утопічні ідеї сприяють формуванню нових моделей ідентичності, соціальної взаємодії та культурної пам'яті в Україні, особливо в умовах російсько-української війни. Автори прагнуть показати, як метамодерністські утопії, зокрема в контексті цифровізації, можуть стати основою для розвитку нової інформаційної культури в Україні, що відповідає викликам сучасного світу.

Ключові слова: метамодернізм, утопія, цифрова епоха, інформаційна культура.

Актуальність. У цифрову епоху метамодернізм формує нові утопічні образи, які коливаються між надією та критикою, іронією та щирістю. В українській інформаційній культурі, особливо в умовах російсько-української війни, ці утопії набувають особливої форми – як способу переосмислення реальності через емоційне залучення, меми, цифрову творчість і мілітарну естетику. Зокрема, феномен «байрактар-культури», меметизація спротиву, створення героїчних образів у TikTok та Instagram демонструють метамодерністське поєднання іронічного й утопічного. Так, феномен «байрактар-культури» – це умовна назва явища, яке виникло в українському інформаційному та культурному просторі під час повномасштабної війни, зокрема у 2022 році, на тлі використання турецького безпілотної Bayraktar TB2. Цей феномен має яскраво виражене меметичне, пісенне й символічне наповнення та став формою народного культурного спротиву, самоіронії та мобілізації патріотичних емоцій.

Сутність «байрактар-культури»:

- Мемізація зброї: перетворення Bayraktar із військового об'єкта на символ національного героїзму, перемоги й технологічної переваги.
- Медіавідображення: поява пісень (наприклад, «Байрактар»), відео, жартів, зображень у соціальних мережах, що прославляють або іронізують з цього приводу.
- Культурна мобілізація: використання гумору та символіки як інструменту зниження стресу, підняття бойового духу, єднання нації.
- Інформаційна зброя: «байрактар-культура» також виконує функцію впливу на громадську думку – як в Україні, так і за її межами.

Отже, це не просто тимчасова мода чи інтернет-жарт, а частина ширшого культурного явища воєнного часу, що демонструє, як інформаційні технології, гумор і національна ідентичність переплітаються у відповідь на загрозу.

Такі візуально-інформаційні продукти не заперечують трагізму війни, а радше трансформують його в цифрову емоційну спільність, основу на емпатії, взаємній підтримці та вірі в перемогу [1]. Ці утопії – не втеча від реальності, а спосіб її подолання. Таким чином, метамодернізм відображає глибокі проблеми сучасної інформаційної культури: фрагментацію, емоційне перенавантаження, водночас зберігаючи надію як елемент культурної стратегії спротиву [2].

Мета нашого дослідження – визначення особливостей метамодерністських утопій цифрової епохи та їх впливу на формування інформаційної культури України.

Поняття утопії має давню філософську традицію, яка трансформувалася з часом від політичного ідеалу до культурного й емоційного феномену, особливо в контексті метамодернізму. Утопічне мислення бере початок ще в Античності – наприклад, у Платона («Держава») ми бачимо ідеалізовану модель справедливого суспільства, де панує гармонія між верствами населення [3]. Це був раціональний проєкт, в основі якого – віра в можливість впорядкування світу через розум. Власне термін «утопія» запровадив Томас Мор у книзі «Utopia» (1516), описуючи вигадане ідеальне суспільство [2]. Цікаво, що «Utopia» у перекладі з грецької означає водночас і «місце, якого не існує», і «найкраще місце» (eutopia).

Від початку утопія мала подвійний сенс: критика існуючого порядку й уявлення про кращу за нього альтернативу. Утопії стають інструментом соціального проєктування – від Кампанелли до Бекона, а раціональні ідеї про суспільний прогрес, науку, освіту слугують засобами вдосконалення людства [1].

У ХХ столітті утопія здебільшого розумілася як проєкт раціонального і досконалого суспільства, що спирався на ідеї прогресу. У постмодерні утопія зазнає деконструкції – її сприймають як ілюзію або небезпечну форму тоталітаризму. Метамодернізм повертає інтерес до утопії, але вже в новій формі – як прагнення до ідеального, поєднане з усвідомленням його недосконалості. У сучасному українському контексті утопія набуває практичного звучання: це мрія про гідне, вільне і безпечне суспільство, яка надихає на реальні дії в умовах війни, кризи та відновлення. Таблиця 1 демонструє еволюцію уявлень про утопію в різних культурно-історичних періодах.

Таблиця 1 – Розуміння утопії в історії культурно-історичної думки XX–XXI ст. (укладено авторами)

XX століття	Постмодерн	Метамодернізм	Сучасний український контекст
Критика утопізму Після двох світових воєн та тоталітарних режимів утопія почала розглядатися як небезпечна ідеологія (Герберт Маркузе, Карл Поппер). Замість утопій – дистопії (Оруелл, Гакслі): страх перед технологічною та політичною небезпекою. Утопія втратила свою наївну привабливість. Її більше розглядали як попередження, ніж як дороговказ	Розпад утопії Постмодерністи (Бодріяр, Ліотар) розглядають утопії як наративні конструкції, що втратили переконливість. Замість утопії – іронія, сирія, муляція, фрагментарність	Повернення утопії У новій формі – як емоційний, символічний і культурний пошук сенсу, але з усвідомленням її недоскопости. Це «утопія з сумнівом», спроба вірити, знаючи, що віра – наївна. Не про досконале майбутнє, а про енергію надії в умовах інформаційного перевантаження і глобальних криз	Технологічна утопія – нова форма духовності Після 2014 року та особливо після повномасштабного вторгнення 2022-го утопії проявляються як образ майбутньої перемоги, як уявлення про нову Україну – справедливу, європейську, гідну, як емоційні спільноти в цифрових платформах, де надія є культурним ресурсом спротиву

У XXI столітті, в умовах секуляризації, кризи традиційних релігійних наративів та посиленої цифровізації, спостерігається перенесення духовного пошуку у сферу технологій. Цей феномен називають технологічною утопією або техноутопією – вірою в те, що саме технологічний прогрес здатен вирішити фундаментальні екзистенційні проблеми людства [3].

У сучасному українському контексті утопія постає як прагнення до оновленого, справедливого суспільства, ґрунтованого на єдності, технологічному розвитку та культурній самобутності в умовах війни, кризи та цифрової трансформації. Навіть в умовах війни українська цифрова культура створює візії майбутнього, в яких технології (БПЛА, ШІ, кібербезпека, меми) стають не просто інструментами, а символами вищої мети – захисту людяності, гідності, свободи. «Байрактар» чи «Фурія» – сакралізовані образи, що символізують справедливу силу й відплату. Це не цинічний постмодерн, а метамодерна віра в добро, яке «має обличчя дрону».

Українські приклади ілюструють ідею технологічної утопії як нової форми духовності в умовах війни – через культурні, медійні та цифрові практики. Вони демонструють, як технології перетворюються на символи віри, надії, національного сенсу та спільної мети. Наприклад, дрони як сакралізовані образи: «Байрактар», «Фурія», «Валькірія» – назви дронів, що обростають міфологією в соцмережах і медіа. Меметизація цих об’єктів робить їх не лише військовими інструментами, а й героїчними архетипами. Наприклад, у відео від Генштабу чи волонтерських ініціатив часто використовуються епічні композиції, створюючи квазірелігійну атмосферу сили добра. Віртуальні музеї війни, цифрові стенди у школах,

створені за допомогою доповненої реальності, AR/VR-проекти, присвячені пам'яті полеглих захисників або воєнним історіям, виконують меморіальну функцію, але в метамодерністській формі – поєднуючи трагічне і світле, реальне і символічне. Цифрові аватари героїв та воєнні NFT, деякі волонтерські ініціативи створюють цифрові образи українських військових у стилі героїчного фентезі чи коміксів (наприклад, «Азовський лицар», «Дух Києва»). NFT-колекції не тільки збирають кошти, а й створюють нову естетику національного героїзму, де війна – частина великої духовної історії. У TikTok активно поширюються відео, де українські військові демонструють гуманізм, гумор, емоційність, що олюднює технологічну війну [4]. Іронічні, щирі, часто зворушливі відео з фронту – приклад нової цифрової етики, що базується на відкритості, емпатії, взаємній вірі. Ці приклади свідчать, що українська інформаційна культура формує унікальний тип технологічної утопії, в якому війна сприймається не лише як конфлікт, а як боротьба за сенс, майбутнє і гідність. Технологія – це вже не нейтральний інструмент, а носій духовного значення, який об'єднує суспільство в режимі метамодерної надії.

Список використаних джерел

1. Петренко Д. Сучасне мистецтво в контексті глобалізаційних трансформацій культури: антагонізм і темпоральність. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2023. № 67. С. 6–13. DOI: 10.26565/2306-6687-2023-67-01 (дата звернення: 25.05.2025).
2. Анісімова О., Лукаш Г. Мережеві практики солідарності як прояв цифрової емпатії в метамодерному суспільстві. *Інформація, комунікація, суспільство: XIV Міжнародна наукова конференція*, м. Львів. 2025. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2025. С. 116–117. URL: https://drive.google.com/file/d/1hIzPvnKwQ_8dLO0ellcwT_qAhBlFmOkA/view?usp=sharing (дата звернення: 02.06.2025).
3. Огорокова В. В. Утопія як елемент суспільної свідомості перехідного часу: дис. ... канд. наук за спец. 09.00.03. – соціальна філософія та філософія історії / Південноукраїнський нац. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2010. 178 с. URL: <https://surl.li/tleqcs>
4. Яскр В. Нова Утопія: Кінець страху перед технологією. *ЛІТавиця*. URL: <https://litavytsia.com/nova-utopiia-kinets-strakhu-pered-tekhnohiiieu/> (дата звернення: 30.05.2025).
5. Wang P. Recommendation Algorithm in TikTok: Strengths, Dilemmas, and Possible Directions. *International Journal of Social Science Studies*. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/363416435_Recommendation_Algorithm_in_TikTok_Strengths_Dilemmas_and_Possible_Directions. (дата звернення: 03.05.2025).

